

ДИТИНА З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: АСПЕКТ МОВЛЕННЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Дора ІВАНОВА

*к.п.н., доц. кафедри дошкільної та початкової освіти
Ізмаїльського державного гуманітарного університету*

У сучасному суспільстві дошкільна освіта є першоосновою для подальшого розвитку дитини, всебічно готує її до навчання у школі.

В умовах воєнного стану місія дорослих – допомогти дітям отримати повноцінну освіту. У нещодавно підписаному МОН України з ЮНІСЕФ проєкті «Забезпечення безперервності навчання та розвитку дітей дошкільного віку в умовах кризи в Україні», який триватиме з 23.02.2023 р. по 23.09.2023 р. зазначено, що головним завданням є підтримка отримання дітьми дошкільного віку якісної освіти (навчання) в умовах війни через розвиток педагогів та надання консультацій батькам; сприяння наданню дошкільних послуг у

змішаному форматі, інформуванню та навчанню з метою забезпечення безперервності розвитку дітей, навчання вдома та результативна підготовка до школи. У межах зазначеного проєкту понад 5000 батьків готові підтримати своїх дітей, адаптувати їх до умов

Підвищуємо індекс інклюзії: методичні ресурси компетентнісного підходу

ЗДО, організувати діяльність дітей в домашніх умовах, спрямовану на виконання державного Стандарту дошкільної освіти (Базового компонента дошкільної освіти) [1]. У змісті цього важливого документу окреслено конкретні вимоги щодо реалізації освітнього напрямку «Мовлення дитини», зокрема розвитку мовленнєвої, комунікативної та художньо-мовленнєвої компетентностей дітей дошкільного віку. Мовленнєвий розвиток особистості передбачає не тільки знання слів, уміння правильно промовляти їх, але в першу чергу, здатність транслювати свої думки, судження, враження, емоції, ставлення, використовуючи засоби мовлення. Тому він є одним із основних чинників всебічного розвитку особистості дитини в дошкільному дитинстві. Саме тому розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку надається така значна увага на етапі підготовки до шкільного навчання.

Як свідчать результати наукових досліджень (Л. Андрусишин, Л. Волкова, І. Мартиненко, Н. Пахомова, В. Тарасун, та ін.), порушення мовлення значно впливають на діяльність та поведінку дитини, можуть негативно позначатися на формуванні всього її психічного життя. Мовленнєві порушення заважають правильному формуванню пізнавальних процесів, впливають на емоційно-вольову сферу, можуть спричинити низку вторинних відхилень, які деформують процес розвитку дитини в цілому.

Підвищуємо індекс інклюзії: методичні ресурси компетентнісного підходу

Вчені (Л. Калмикова, О. Кравцова, І. Мартиненко, О. Мастюкова, Л. Черніченко, Л. Шипіцина та ін.) підкреслюють, що загальною рисою для дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку є відсутність мотивації до спілкування, невміння орієнтуватися у ситуації, труднощі у встановленні контакту з оточуючими, надмірна емоційність. Тому необхідно організувати цілеспрямований процес навчання дітей адекватних засобів спілкування і уміння доцільно застосовувати їх на практиці [2; 3; 5; 6].

Аналіз наукової літератури (А. Богуш, Н. Гавриш, та ін.) дозволяє стверджувати, що під мовленнєвою готовністю дітей до навчання у школі вчені розуміють «сформованість навичок усного мовлення, навичок використання одиниць мови для мислення, спілкування; усвідомлення знакової системи мови, спеціальні вміння в галузі читання, письма, вміння аналізувати мовні явища» [2]. Саме тому підготовка до навчання дітей з мовленнєвими порушеннями в дошкільному закладі має передбачати, на думку Н. Гавриш, «корекцію та розвиток фонетико-фонематичної системи; збагачення словника; удосконалення граматичної будови мовлення; розвиток комунікативних навичок тощо» [3, с. 3].

Як зазначає Н. Пахомова, мовленнєва готовність до школи являє собою «правильну звуковимову дитиною всіх звуків рідної мови, навички словотворення і граматично правильного оформлення висловлювань, вміння зв'язно розповідати і переказувати» [6, с. 63]. Дитина повинна робити звуковий аналіз слова, вміти знаходити

Підвищуємо індекс інклюзії: методичні ресурси компетентнісного підходу

перший і останній звук у слові, називати звуки в слові, ділити його на склади, визначати кількість звуків і складів у слові [6, с. 64].

Мовленнева готовність дітей до школи як лінгводидактична проблема досліджувалась багатьма ученими (А. Богуш, М. Вашуленко, Л. Калмиковою, Н. Маліновською та ін.). Як зазначає А. Богуш, мовленнева підготовка дітей до школи включає «оволодіння практичними мовленневими навичками, вдосконалення комунікативних форм і функцій мовленневої дійсності, формування її усвідомлення» [2, с. 202]. Вона орієнтується на програму, яка реалізується в закладі дошкільної освіти, тому передбачає насамперед адаптацію дітей до умов шкільного навчання, вимог програми щодо засвоєння норм і правил мови та відповідних мовленневих умінь [2, с. 203].

Натомість мовленнева готовність дітей до школи (за А. Богуш) включає такі компоненти: «певна сума знань про навколишню дійсність, змістова сторона мовлення; рівень розвитку мовленневих навичок: достатній словник, правильна звуковимова, граматична правильність мовлення, діалогічне і монологічне мовлення; висока мовленнева активність дітей; якість мовленневих відповідей; оволодіння елементарними оцінно-контрольними діями у сфері мовленневої діяльності» [2, с. 206].

Діти з порушенням мовлення відчують труднощі у встановленні контакту з дорослими і ровесниками, їм складно опанувати навчальну діяльність, що гальмує особистісний розвиток дитини. На думку Н. Пахомової, це «зумовлює загострення суперечностей між сучасними вимогами до мовленневої готовності дітей до школи і педагогічними умовами забезпечення цього процесу» [6, с. 62].

Діти з вадами мовленнєвого розвитку зазнають значних труднощів у підготовці та навчанні у школі, їм притаманна пасивність, підвищена емоційна чутливість, залежність від інших, схильність до спонтанної поведінки, вони некритично ставляться до своїх можливостей, часто переоцінюючи себе, мають низьку працездатність, переважно відчують негативні емоції [4]. Недостатній рівень розвитку мовленневої діяльності перешкоджає формуванню інтелектуальної, сенсорної та вольової сфер, тому що мовленнєві порушення

міцно пов'язані з іншими сторонами психічного розвитку дитини [4].

Як підкреслює І. Мартиненко, діти-логопати зазнають значних труднощів у процесі встановлення контакту з оточенням, вони не прагнуть до спілкування, уникають ситуацій, в яких потрібно застосовувати мовлення [5]. У процесі гри вдаються до невербальних засобів спілкування, гостро переживають свій мовленнєвий дефект. Вони навіть відмовляються спілкуватися, можуть бути агресивними, мати занижену самооцінку.

Отже, порушення мовленнєвого розвитку можуть спровокувати проблеми у формуванні мовленнєвої готовності до навчання у школі як складової частини готовності взагалі. Це викликає труднощі у засвоєнні шкільної програми. Діти-логопати потребують логопедичного впливу з метою подолання наявних порушень та психологічної підтримки як засобу попередження виникнення вторинних порушень, пов'язаних із нестабільними психічними станами. Педагогові треба мати на увазі, що порушення в комунікативній діяльності, мовленнєвому спілкуванні викликають відхилення у розвитку, негативно впливають на формування особистості дитини, сприяють розвитку негативних якостей характеру (сором'язливості, нерішучості, замкнутості, негативізму, тощо). Саме тому важливо розробити адекватний зміст корекційної навчально-виховної роботи, у процесі якої бажано врахувати особливості психічних процесів, станів і властивостей особистості кожної конкретної дитини. Науковці (Л. Андрусішина, І. Левченко, Л. Черніченко та інші) зазначають, що для практичної корекційної роботи в умовах закладу освіти має значення рівень мотивації дошкільників до виправлення порушень мовлення [7].

У корекційно-розвивальній роботі з дітьми мають бути враховані результати діагностики та формування мотивації. Бажано створити команду фахівців, які працюють не тільки з такими дітьми, але й з їх родинами.

Отже, вивчення особливостей особистісного розвитку сприятиме удосконаленню системи психолого-педагогічного супроводу дитини з мовленнєвими порушеннями, яка передбачає професійну взаємодію психологів та логопедів і повинна включати такі напрями діяльності, як робота з дитиною, робота із батьками, робота з персоналом дошкільного закладу. Застосування спеціальних форм психологічної допомоги, педагогічна підтримка поряд із корекційною логопедичною роботою, спрямованою на виправлення мовленнєвих вад, значно згладжують прояви вторинних порушень та сприяють повноцінному розвитку особистості дитини.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. 2021. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Богуш А., Маліновська Н. Методика розвитку мовлення та навчання рідної мови дітей раннього і дошкільного віку : Підручник. Київ. Видавничий Дім «Слово», 2021. 336 с.
3. Гавриш Н. В. Мовлення дитини. Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). Дошкільне виховання. 2021. № 3. С. 3-8.
4. Логопедія : Підручник / За ред. М. К. Шеремет. 3-тє вид., перероб. та доп. Київ. Видавничий Дім «Слово», 2015. 672 с.
5. Мартиненко І. В. Методика формування комунікативних вмінь у дітей старшого дошкільного віку із порушеннями мовленнєвого розвитку. Логопедія. 2012. № 2. С. 44-48.
6. Пахомова Н. Г., Баранець І. В. Формування комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку: теорія і сучасна практика. Імідж сучасного педагога. 2020. № 4 (193). С. 60-66.
7. Черніченко Л.А. Теорія і практика професійної підготовки логопедів до інноваційної діяльності в інклюзивній дошкільній освіті: монографія. Умань. Видавець Сочинський М.М., 2021. 188 с.